

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Ефективність управління прибутком на підприємстві»
за матеріалами ТОВ «ПІСКИ-АГРО»

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
II курсу, групи ПТМ – 24-1
спеціальності 076 Підприємництво та торгівля
освітня програма «Економіка та управління проектами
в підприємницькій діяльності»

Васильченко Ростислави Віталіївни

Науковий керівник

Калач Ганна Миколаївна,
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-
професійної програми

Мельничук Ганна Сергіївна,
к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням
кафедри управління та
бізнес-адміністрування,
протокол від 12.12.2025 № 10

Завідувач кафедри управління
та бізнес-адміністрування

Марченко О.І., к.е.н., доцент

Ірпінь – 2026

Реєстрація № 2

20.01.2026
(дата)

Машук Балажук Т.В.
(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту
(до захисту, на доопрацювання)

20.01.2026

(дата)

(підпис)

Результат захисту

90 5 #
(оцінка)

09.02.2026

(дата)

(підпис)

Голова ЕК:

[підпис]
(підпис)

Філюк Г.М., д.е.н., професор

Заступник голови ЕК

Машук
(підпис)

Марченко О.І., к.е.н., доцент

Члени комісії:

[підпис]
(підпис)

Лазебник Л.Л., д.е.н., професор

[підпис]
(підпис)

Мельничук Г.С., к.е.н., доцент

Секретар комісії

Машук

Баланюк Г.Й., провідний фахівець

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ, РЕЦЕНЗЕНТОМ ТА КОМІСІЄЮ ПО				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 20	17		20.01.2026
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	10		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	4		
5. Передзахист (якість та повнота представленого матеріалу, рішення щодо балів залишається за комісією)	від 0 до 10	9		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	45		

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ

1. Довідь	від 0 до 10	✓ 9		01.02.2026 Мартинюк О.І. с.ч. міське Ташаф- Федорук Р.М. Мартинюк Т.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	✓ 5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповісти на запитання	від 0 до 25	✓ 24		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	✓ 10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	✓ 45		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		09.02.2026

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
90	A	5	09.02.2026	 Мартинюк О.І. с.ч. міське Ташаф- Федорук Р.М. Мартинюк Т.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	3 (задовільно)
60-69	B	
50-59	E	2 (незадовільно)
35-49	EX	

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту,
Кафедра управління та бізнес-адміністрування
Спеціальність 076 Підприємництво та торгівля
Освітньо-професійна програма
«Економіка та управління проектами в підприємницькій діяльності»

Затверджую

Завідувач кафедри _____ О.І.Марченко

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти**

Васильченко Ростиславі

1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

«Ефективність управління прибутком на підприємстві»

Затверджена наказом ректора від 28 листопада 2024 р. № 1782

2. Строк здачі закінченої роботи 23 січня 2026 р.

3. Цільова установка: оцінити роль управління прибутком у забезпеченні фінансової стабільності та розвитку підприємства; дослідити вплив різних факторів (внутрішніх та зовнішніх) на формування прибутку та ефективність його використання.

Мета роботи: дослідження сучасних методів управління прибутком на підприємствах, визначення ключових факторів, що впливають на його формування та використання, аналіз фінансових результатів підприємства, а також виявлення новітніх викликів та можливостей для підвищення ефективності управління прибутком

Об'єкт дослідження: Фінансово-господарська діяльність підприємств та процеси формування та використання прибутку.

Предмет дослідження: методи, механізми та фактори, що впливають на ефективність управління прибутком на підприємствах.

База дослідження: ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО».

4. Вихідні дані до роботи складають офіційні фінансові звіти підприємства, дані Державної служби статистики України, інтернет-ресурси, монографії та наукові статті в періодичні економічних виданнях.

5. Перелік графічного матеріалу: 13 таблиць, 3 рисунків.

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом): Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА 1.1. Економічна сутність, класифікація та фактори формування прибутку підприємства 1.2. Теоретичні підходи та методи управління прибутком підприємства 1.3 Система показників ефективності управління прибутком. Розділ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО» 2.1. Організаційно-економічна характеристика та аналіз фінансових результатів діяльності підприємства 2.2. Оцінка

структури та динаміки прибутку і аналіз ефективності його використання, Розділ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактичн о
1.	Вибір теми дипломної роботи, затвердження плану виконання роботи	21.11.2024р.	
2.	Опрацювання літературних джерел за напрямком дослідження	07.03.2025 р.	
3.	Підготовка теоретичного розділу та подання її керівнику	01.04.2025 р.	
4.	Апробація результатів дослідження теоретичного опрацювання матеріалу (підготовка статті та/або тез доповіді на науковій конференції)	31.05.2025 р.	
5.	Підготовка аналітичного розділу роботи та подання її керівнику	09.09.2025 р.	
6.	Підготовка III розділу дипломної роботи та подання її керівнику	29.10.2025 р.	
7.	Підготовка 100% дипломної роботи та подання її керівнику	20.11.2025 р.	
8.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	05.12.2025 р.	
9.	Попередній захист дипломної роботи	12.12.2025 р.	
10.	Отримання відгуку керівника дипломної роботи	15.01.2025 р.	
11.	Рецензування дипломної роботи	17.01.2025 р.	
12.	Представлення роботи для перевірки на плагіат	10.12.2025 р.	
13.	Захист дипломної роботи	09.02.2026 р.	

Дата видачі завдання 06 грудня 2024 р.

Керівник випускної
кваліфікаційної роботи _____

Калач Г.М., к.е.н., доцент

Керівник ОПП _____

Мельничук Г.С., к.е.н., доцент

Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти _____

Васильченко Ростислава _____

АНОТАЦІЯ

Ефективність управління прибутком на підприємстві

Мета роботи полягає Мета роботи полягає в дослідженні ефективності управління прибутком на підприємствах, визначенні ключових факторів, що впливають на його формування та використання, аналізі фінансових результатів діяльності підприємства, а також розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності управління прибутком.

Завданнями роботи є Завданнями роботи є вивчення ефективності управління прибутком на підприємстві. У рамках роботи передбачено визначити сутність та економічну роль прибутку на підприємстві ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО», проаналізувати основні фактори, що впливають на його формування, дослідити методи та підходи управління прибутком, оцінити структуру та динаміку прибутку, ефективність його використання, визначити напрями підвищення ефективності управління прибутком.

Предмет дослідження - вплив системи управління на структуру та динаміку прибутку та динаміку його використання.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність підприємства та процеси формування та використання прибутку на підприємстві ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО».

Базою дослідження є підприємство ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО» .

За результатами дослідження систематизовано теоретичні та практичні аспекти управління прибутком на підприємстві, а також запропоновано підвищення ефективності управління прибутком шляхом диверсифікації діяльності ТОВ «Плиски-Агро».

Одержані результати можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях проблем підвищення ефективності управління прибутком підприємства, та для практичного удосконалення цієї діяльності на ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО».

Дипломна робота містить 50 сторінки, список використаних джерел з 47 найменувань, 2 додаток.

Ключові слова: система управління прибутком, прибуток, ефективність, показники ефективності підприємства.

Рік виконання дипломної роботи 2025 р.

Рік захисту роботи 2026

SUMMARY

Efficiency of Profit Management at the Enterprise

The purpose of the thesis is to study the efficiency of profit management at enterprises, to identify the key factors influencing its formation and use, to analyze the financial results of the enterprise's activity, as well as to develop recommendations for improving profit management efficiency.

The tasks of the thesis include examining the efficiency of profit management at the enterprise. The study aims to define the essence and economic role of profit at the enterprise LLC *PLYSKY-AGRO*, analyze the main factors influencing its formation, explore methods and approaches to profit management, assess the structure and dynamics of profit and the efficiency of its use, and identify directions for improving profit management efficiency.

The subject of the study is the influence of the management system on the structure and dynamics of profit and its utilization.

The object of the study is the financial and economic activity of the enterprise and the processes of profit formation and use at LLC *PLYSKY-AGRO*.

The research base is the enterprise LLC *PLYSKY-AGRO*.

Based on the research results, theoretical and practical aspects of profit management at the enterprise have been systematized, and measures to improve profit management efficiency through diversification of activities at LLC *Plysky-Agro* have been proposed.

The obtained results can be used in further theoretical studies of issues related to improving profit management efficiency at enterprises, as well as for practical enhancement of this activity at LLC *PLYSKY-AGRO*.

The thesis contains 50 pages, a list of references consisting of 47 sources, and 2 appendice.

Keywords: profit management system, profit, efficiency, enterprise performance indicators.

Year of thesis completion: 2025

Year of thesis defense: 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	12
1.1. Економічна сутність, класифікація та фактори формування прибутку підприємства.....	12
1.2. Теоретичні підходи та методи управління прибутком підприємства....	17
1.3 Система показників ефективності управління прибутком.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО»	25
2.1. Організаційно-економічна характеристика та аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	25
2.2. Оцінка структури та динаміки прибутку і аналіз ефективності його використання.....	34
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	48
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	55
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах динамічних змін ринкового середовища, посилення конкуренції та зростання невизначеності одним із ключових чинників забезпечення фінансової стійкості та розвитку підприємства є ефективне управління прибутком. Саме прибуток виступає основним джерелом фінансування інвестицій, оновлення виробничих потужностей, впровадження інновацій та формування конкурентних переваг. Від того, наскільки раціонально і стратегічно підприємство управляє своїм прибутком, залежить його здатність адаптуватися до сучасних економічних викликів, забезпечувати стабільність у довгостроковій перспективі та досягати запланованих фінансових результатів.

Сучасні умови ведення бізнесу, зокрема зміни у податковому законодавстві, трансформація ринкової кон'юнктури, коливання попиту та цін, а також активний розвиток технологій, вимагають від підприємств застосування ефективних методів планування, аналізу та контролю прибутку. Це робить дослідження механізмів управління прибутком не лише актуальним, але й необхідним для підвищення результативності діяльності підприємств у різних секторах економіки.

Мета роботи – комплексний аналіз теоретичних засад та практичних підходів до управління прибутком підприємства, оцінка ефективності використання прибутку та розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи управління прибутковістю.

Об'єктом дослідження є процес управління прибутком підприємства, який охоплює формування, розподіл та використання прибутку в умовах ринкової економіки.

Предметом дослідження виступають методи, інструменти та механізми забезпечення ефективного управління прибутком, а також фактори, що впливають на його величину та структуру.

Теоретична база ґрунтується на працях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері фінансового менеджменту, аналізу господарської діяльності та стратегічного управління прибутком. Значний внесок у розробку

теорії управління прибутком зробили такі дослідники, як П. Друкер, М. Портер, І. Бланк, О. Терещенко, М. Крейніна, Р. Брейлі, С. Майєрс та інші. Також використовуються сучасні наукові статті, аналітичні звіти, нормативні документи та дані фінансової звітності підприємств.

Інформаційною базою дослідження слугують наукові публікації, статистичні дані, нормативно-правові акти України, офіційна звітність підприємств та сучасні методичні підходи до аналізу і планування прибутку.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі визначено такі основні завдання:

1. Проаналізувати теоретичні основи формування та використання прибутку підприємства.
2. Дослідити фактори, що впливають на обсяг та структуру прибутку.
3. Оцінити сучасні підходи до управління прибутком у вітчизняній та світовій практиці.
4. Провести аналіз прибутковості конкретного підприємства та оцінити ефективність його системи управління прибутком.
5. Виявити основні проблеми та резерви підвищення ефективності використання прибутку.
6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму управління прибутком на підприємстві.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, класифікація та фактори формування прибутку підприємства

Досягнення високих фінансових результатів є ключовою метою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. У фінансових показниках відображаються всі аспекти діяльності підприємства: рівень технологічного розвитку та організації виробничих процесів, ефективність управлінської системи, контроль за витратами та формуванням реалізаційних цін, специфіка господарського механізму, а також державне регулювання розвитку відповідної галузі з урахуванням її значущості для економічного поступу країни.

Фінансові результати підприємства відображають співвідношення між доходами та витратами організації. Прибуток – це позитивний фінансовий результат, що характеризує перевищення доходів витрат. Збиток – це негативний фінансовий результат, що відображає перевищення видатків над доходами.

Сукупний фінансовий результат виробничої та комерційної діяльності підприємства становить підсумок отриманих показників (прибутку або збитку) від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг, а також результатів фінансової діяльності (нарахованих та сплачених відсотків)[3, с.388], операційної діяльності (доходів і витрат) та тих доходів і витрат, що виникають у процесі здійснення інших позареалізаційних операцій.

В остаточному підсумку, при розрахунку даних показників підприємством за звітний період виявляється або прибуток, що розподіляється на різні цілі згідно з встановленою політикою організації, або збиток, який сигналізує про необхідність перегляду такої політики.

Фінансові результати діяльності підприємства визначаються величиною отриманого прибутку та показниками рентабельності. Показники рентабельності характеризують загальну ефективність роботи фірми, її прибутковість у різних сферах діяльності — виробничій, підприємницькій, інвестиційній — а також відображають окупність понесених витрат. Вони дають

змогу встановити, який обсяг прибутку отримує компанія з кожної гривні вкладених ресурсів. Основна частина прибутку підприємства формується за рахунок реалізації продукції та інших напрямів діяльності, таких як участь у аграрних коопераціях, здача в оренду землі, нерухомості, техніки й обладнання, отримання доходів від цінних паперів тощо.[5, с.252] Одним із головних та об'єктивно зумовлених принципів функціонування будь-якого комерційного суб'єкта є прагнення до максимізації позитивного фінансового результату, що проявляється у розмірі прибутку, отриманого за підсумками відповідного звітного періоду.

Рівень фінансових результатів безпосередньо впливає на: рівень стабільності компанії на ринку; мотиваційну поведінку потенційних інвесторів; ступінь повернення вкладеного капіталу; рівень ліквідності та платоспроможності підприємства; можливість соціального розвитку співробітників. Недостатньо розглядати прибуток виключно з погляду визначення економічної категорії та її функцій. Для більш повного опису прибутку її слід представити як показник, який є одночасно ефективним і кількісним: ефективний – вказує на скільки ефективно використовуються ресурси компанії, а також результати діяльності фірми; кількісний – це різниця між ціною та вартістю товару, між обсягом продажу та вартістю.

Роль прибутку та напрями його використання можна охарактеризувати через основні функції, які він виконує на підприємстві: стимулюючу, відтворювальну та контрольну. Сутність стимулюючої функції полягає в тому, що прибуток одночасно виступає фінансовим підсумком діяльності та головним джерелом формування фінансових ресурсів компанії.[6, с.41] Він забезпечує можливість розширення виробничих процесів, розвитку науково-технічного потенціалу, удосконалення соціальної сфери підприємства, а також створює базу для матеріального заохочення персоналу за рахунок частини чистого прибутку, що залишається у розпорядженні компанії після виконання податкових та інших обов'язкових зобов'язань.

Відтворювальна функція відображає участь прибутку у фінансуванні процесів розширеного відтворення. Саме прибуток є головним джерелом покриття витрат на оновлення й розширення виробництва, а також на забезпечення соціального розвитку організації. Крім того, податок на прибуток становить вагомий складову доходів державного бюджету, що підкреслює його важливе економічне значення.

Існують нові сучасні концепції ведення бухгалтерського обліку фінансових результатів діяльності. У таб.1.1 представлені найпоширеніші три типи сучасних концепцій обліку.

Таблиця 1.1

Особливості формування фінансових результатів у сучасних облікових концепціях

№	Облікова концепція	Особливості формування фінансових результатів
1.	Облік людських ресурсів	Інвестиції в людський капітал розглядаються як витрати, які можна капіталізувати з подальшою їх амортизацією
2.	Креативний облік	Використання альтернативних методів та процедур ведення бухгалтерського обліку із законодавчо дозволеного переліку
3.	Соціальний облік, екологічний облік (соціально-екологічний облік)	Облік індивідуальної та суспільної собівартості готової продукції

Джерело: [1, с.25]

Прибуток формується поступово протягом фінансово-господарського року. Більшу частину прибутку становить прибуток від реалізації продукції, одержаний у вигляді різниці між виручкою від реалізації продукції і витратами на її виробництво та збут.

Фінансовий результат формується на основі реально здійснених, належним чином оформлених, зареєстрованих і відображених у бухгалтерському обліку господарських операцій, при цьому суть самих операцій залишається незмінною. Проте підсумковий результат, визначений за даними обліку, може варіюватися

через використання різних методів оцінки активів, способів нарахування амортизації та інших підходів, хоча економічний зміст операцій не змінюється. Вибір методів оцінки та визнання залежить від того, чиї інтереси домінують — власників, менеджменту, держави або працівників. Саме тому в обліковій інформації важливо правдиво відображати реальний зміст господарських процесів та розкривати вплив інтересів зацікавлених сторін на отримані результати.

Для відображення фінансових результатів підприємство складає фінансову звітність. Основна мета цієї звітності — забезпечити користувачів повною, достовірною та неупередженою інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих рішень щодо фінансового стану й ефективності діяльності підприємства. Звіт про фінансові результати вважається одним із найважливіших елементів звітності, оскільки містить відомості про зміну та структуру прибутку підприємства.[3, с.303]

Кожна сфера діяльності зацікавлена в отриманні позитивного фінансового результату. Наприклад, з точки зору економіки праці позитивний фінансовий результат принесе вигоду як підприємству, так і працівникам, що виражатиметься у формі заробітної плати. Отримання позитивного фінансового результату з точки зору маркетингу свідчить про успішну діяльність управлінського персоналу.

Прибутковість підприємства визначають за допомогою двох основних показників: абсолютного — суми прибутку у грошовому вираженні, та відносного — рентабельності, яка відображає співвідношення отриманого прибутку до здійснених витрат. Ці показники є взаємопов'язаними, оскільки підвищення рівня рентабельності свідчить про зростання прибутку. На величину прибутку впливають різноманітні фактори, що можуть мати як позитивний, так і негативний характер. Усі фактори, які зумовлюють процес формування прибутку, поділяють на внутрішні та зовнішні. Вони перебувають у взаємозалежності та взаємодії в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Загалом на формування суми прибутку суб'єкта господарювання впливають як безпосередньо особливості його фінансово-господарської діяльності, так і опосередковано сфера діяльності, бізнес-середовище, галузь господарювання, державна економічна політика. В умовах ринкових відносин велику вагу мають невиявлені резерви збільшення обсягів виготовлення продукції за умови зниження її собівартості, що створять передумови для зростання прибутку. «Резерви зростання прибутку – це кількісно вимірні можливості його збільшення за рахунок зростання об'єму реалізації продукції, зменшення витрат на її виробництво і реалізацію, недопущення зовнішніх реалізаційних збитків, вдосконалення структури виробленої продукції».[1, с.211]

Задля підвищення рентабельності потрібно аналізувати діяльність з метою пошуку ще не використаних можливостей, а саме резервів збільшення прибутку. Їх можна виявити на стадіях складання плану виробництва, у виробничому процесі та на стадії реалізації продукції. Зазначені фактори розподіляються на невиробничі та виробничі. Невиробничі більше стосуються корпоративної культури, соціальної свідомості та відповідальності підприємства, безпеки різного характеру тощо.

Водночас, оскільки основна частина прибутку формується саме в результаті операційної діяльності підприємства, виробничі фактори потребують постійної та пильної уваги. Їх поділяють на екстенсивні та інтенсивні.[8, с.103] Екстенсивні фактори передбачають збільшення обсягів виробництва й реалізації продукції, що дає змогу підвищити дохід та завдяки ефекту масштабу поліпшити показники прибутковості. Проте з розширенням виробництва пропорційно зростають і прямі витрати, тому екстенсивний шлях підвищення прибутку потребує додаткових фінансових ресурсів. На противагу цьому інтенсивні фактори зосереджені на якісних змінах у виробничому процесі: підвищенні кваліфікації працівників, модернізації обладнання та технологій, упровадженні інновацій, що сприяють економії ресурсів. Завдяки інтенсивним чинникам підприємство може, вкладаючи ті самі кошти, отримати більший

обсяг продукції або підвищити її якість, забезпечивши собі більш конкурентну позицію на ринку. [9, с. 11]

Розглядаючи резерви нарощення прибутку, звернемо увагу, що прибуток залежить і від доходів підприємства, і від витрат. Відповідно, є два шляхи збільшення прибутку: через зменшення витрат на виробництво та реалізацію або через збільшення доходу від реалізації. Зменшення витрат можливе через перегляд складових статей собівартості, пошук нижчих закупівельних цін ресурсів, виключення непродуктивних витрат, усунення браку та відходів в процесі виробництва тощо. Прагнення зниження собівартості повинно, однак, не призводити на погіршення якості продукції, тому що в такому випадку замість зростання прибутку можна залишитись із партією продукції, яку не купить споживач через її невідповідний чи неналежний стан.[14, с. 56]

Зростання доходів можливе або екстенсивним шляхом – нарощення виробництва, або інтенсивним – перегляд ціноутворення в сторону збільшення цін на продукцію в адекватних межах, адже знову можна залишитись із партією неконкурентоздатної продукції, яку не купить споживач через її завищену ціну. Отже, в умовах сучасної ринкової економіки рівень прибутку визначається широким спектром факторів, і під час фінансово-господарської діяльності підприємству необхідно враховувати їх різноманіття, а також взаємозв'язки та взаємозалежність між ними. Особливий акцент слід робити на аналізі внутрішніх чинників впливу на формування прибутку, адже саме вони безпосередньо підконтрольні підприємству. До таких факторів належать обсяги виробництва, собівартість продукції, цінова політика та масштаби реалізації. Саме вони виступають ключовими важелями, які формують кінцевий фінансовий результат підприємства.

1.2. Теоретичні підходи та методи управління прибутком підприємства

Прибуток є ключовим показником, який відображає результативність діяльності будь-якого підприємства. У сучасних умовах цифровізації особливої

уваги потребують аспекти управління прибутком, адже саме він забезпечує можливість самофінансування.

Система управління прибутком має бути тісно інтегрована із загальною системою управління підприємством, оскільки управлінські рішення в усіх сферах його діяльності впливають на формування прибутку. Це дає змогу не лише нарощувати доходи підприємства, але й підвищувати рівень доходів його працівників. [11, с. 78]

Особливо важливі питання управління прибутком в умовах формування та розвитку сучасних основ цифровізації економіки для українських підприємств. Функціонування підприємств в сучасних умовах визначається необхідністю вивчення загальних питань управління прибутком в умовах цифровізації, зокрема факторів зростання прибутку, для яких розкриваються нові можливості.

Управління прибутком підприємства загалом розуміють як ефективно сформовану систему, що охоплює тактичні та стратегічні аспекти й спрямована на підвищення результативності діяльності підприємства. Таку систему розглядають як сукупність взаємопов'язаних елементів, кожен із яких виконує свою функцію, а їх узгоджена робота забезпечує реалізацію механізму формування та отримання прибутку.

Система управління прибутком підприємства включає дві важливі підсистеми:

- оперативна, яка реагує на поточні проблеми управління та забезпечує прибуткову діяльність у короткотерміновому періоді;
- стратегічна, спрямована на формування стратегічних змін, що необхідні для зміни загальної стратегії управління прибутком підприємства. [13, с.9]

У сучасних умовах господарювання система управління прибутком охоплює всі напрями діяльності підприємства, включно з його функціонуванням у сфері цифрової трансформації. Значна кількість компаній у світі розглядає цей напрям як джерело значного комерційного потенціалу та можливість вивести власний бізнес на принципово новий рівень розвитку.

Використання можливостей Інтернету дозволяє підприємству покращити процес розповсюдження інформації про свою продукцію, збільшити кількість потенційних та реальних покупців та забезпечити зростання доходів та прибутку підприємства.[15, с.62]

Управління прибутком підприємства повинно ґрунтуватися на певному механізмі, який є складовою загальної системи управління. Такий механізм складається з низки елементів, що регулюють процес розроблення та впровадження економічних рішень, пов'язаних із формуванням і використанням прибутку. Оскільки короткострокове планування прибутку та напрями його використання залежать від стратегічного вибору підприємства, під час формування механізму управління прибутком важливо визначити тип стратегічної орієнтації щодо прибутку.[8, с. 88]

Для реалізації своїх основних цілей і завдань система управління прибутком спирається на комплекс певних функцій. Ці функції поділяють на дві ключові групи: функції управління прибутком як елементу загальної управлінської системи та функції управління прибутком як окремої спеціалізованої сфери управління підприємством. З метою найкращого розуміння їхньої структури доцільно розглянути ці функції у вигляді окремих груп.

Перша група — це функції управління прибутком як управлінська система. Такі функції в теорії управління визначають як загальні, тому що вони являються частинами побудови процесу управління незалежно від діяльності підприємства та його форми. Основними із них є:

1. Розробка цілеспрямованої комплексної стратегії управління прибутком підприємства. Виходячи із загальної стратегії економічного розвитку підприємства та прогнозу динаміки фінансового ринку, складається система цілей та цільових показників формування та використання прибутку.[10, с.50] Зазначимо, що стратегія управління прибутком розглядається, як невід'ємна частина від загальної стратегії економічного розвитку підприємства.

2. Управління прибутком передбачає також створення організаційних структур, які сприяють ефективному прийняттю та виконанню управлінських рішень стосовно формування та використання прибутку на різних рівнях управління. Ці структури повинні інтегруватись у загальну організаційну схему підприємства та бути гнучкими, адаптуючись до змін умов діяльності підприємства для підтримки сталого розвитку та досягнення стратегічних цілей.

3. Для ефективного управління прибутком необхідно також створення і розвиток інформаційних систем, які забезпечують всебічний аналіз та обґрунтування альтернативних управлінських рішень. Ці системи мають забезпечити доступ до актуальної та точної інформації, що дозволяє відстежувати конкурентні позиції та ефективність різних стратегічних ініціатив. В процесі їх впровадження особлива увага приділяється постійному моніторингу, який допомагає своєчасно реагувати на зміни в ринковому середовищі та оптимізувати управлінські рішення.[16]

4. Здійснення аналізу різноманітних аспектів формування та використання прибутку. Дана функція використовує фундаментальний аналіз факторів, які впливають на формування та використання прибутку, а також робить експрес-аналіз всіх окремих господарських операцій.

5. Планування формування, розподілу та використання прибутку є ключовою функцією в управлінні прибутком підприємства. Цей процес передбачає розробку детальних планів та оперативних бюджетів для кожної прибуткової господарської діяльності. В основі цього планування лежить стратегія управління прибутком, яка адаптована до кожного етапу діяльності підприємства.[17] Ефективне планування допомагає не тільки визначити цілі прибутковості, але й оптимізувати використання ресурсів та забезпечити стратегічну координацію між різними підрозділами підприємства.

6. Розробка ефективної системи стимулювання для формування та використання прибутку є важливим аспектом управління прибутком на підприємстві. Ця функція передбачає створення комплексу заохочень та санкцій, які мотивують управлінців та менеджерів різних підрозділів

підприємства до досягнення цілей з прибутковості. Система стимулювання має бути гнучкою і відповідати специфіці діяльності кожного підрозділу, забезпечуючи таким чином не тільки збільшення прибутку, але й його раціональне розподілення та використання. Стимулюючі заходи можуть включати преміальні системи, бонуси за перевищення планових показників, а також розробку критеріїв оцінки ефективності діяльності управлінців.

7. Ефективний контроль за реалізацією управлінських рішень, що стосуються формування та використання прибутку, є критичним для успішного управління прибутком на підприємстві.[14] На цьому етапі необхідно створити систему внутрішнього контролю, яка забезпечує точність і відповідність дій до затверджених планів та політик. Система повинна включати чітке розподілення контрольних обов'язків між окремими службами та менеджерами підприємства, щоб забезпечити надійний механізм перевірки та коригування управлінських дій.

Друга група — це функція управління прибутком як спеціальна область управління підприємством. В теорії управління дані функції визначають як специфічні, так як склад цих функцій визначається конкретними аспектами або об'єктами, які є частиною системи управління.

1. Управління формуванням прибутку. Ця функція займається визначенням загальної суми прибутку для ефективного розвитку підприємства, створює критерії норм прибутку для окремих видів діяльності підприємства, а також займається прогнозуванням прибутку по окремим його видам діяльності.

2. Управління розподілом та використанням прибутку. Дана функція забезпечує сплату податків за рахунок прибутку, також формує фінансові ресурси для окремих видів діяльності підприємства, а також розподіляє прибуток на капіталізовану та споживану частину.[18, с.164] Процес управління прибутком підприємства залежить від визначеного механізму. Даний механізм складається з п'ятих аспектів, які впливають

на процес формування та реалізацію управлінських рішень, що стосуються трьох ключових аспектів: формування прибутку.

Отже, отримання прибутку є одним із ключових завдань будь-якого комерційного підприємства, а його максимізація виступає основною стратегічною метою. Саме тому ефективне управління прибутком є визначальним чинником результативності діяльності підприємства. Головна мета цього процесу полягає у визначенні найдієвіших способів формування та розподілу прибутку, що забезпечує розвиток підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.[20, с.179] Ефективність управління прибутком зумовлюється якістю організації відповідної системи на підприємстві, а також впливом внутрішніх і зовнішніх виробничих чинників. У період економічної нестабільності та політичних викликів підприємству необхідно створити дієву систему управління прибутком, яка сприятиме підвищенню його ефективності та зростанню ринкової вартості.

1.3 Система показників ефективності управління прибутком

На сучасному етапі розвитку економіки прибуток від господарської діяльності трактується більшістю економістів як перевищення доходів над витратами: $\text{доходи} - \text{витрати} = \text{прибуток чи збиток}$.

Як економічна категорія, прибуток відображає кінцеву грошову оцінку виробничої та фінансової діяльності підприємства і виступає ключовим показником фінансових результатів підприємницьких структур. Досягнутий прибуток свідчить про ефективність фінансової діяльності. Розмір прибутку підприємства залежить від обсягів виробництва та реалізації продукції, а також від ефективності господарської діяльності, включно з раціональним використанням основних засобів, виробничих запасів, нематеріальних активів, грошових коштів та інших ресурсів, що впливають на рівень витрат підприємства.[4, с.3]

Для того, щоб комплексно оцінити ефективність господарської діяльності підприємства можна розглянути детальніше методику розрахунку основних показників прибутку у додатку 1.

Визначення суми прибутку (фінансового результату) відображається в Звіті про фінансові результати за такою послідовністю:

1. результат основної діяльності;
2. фінансовий результат від операційної діяльності, який поглинає результат основної діяльності;
3. фінансовий результат від звичайної діяльності, який охоплює результат операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. [19, с.99]

Досить важливу роль у функціонуванні підприємства відіграє чистий прибуток – це кінцевий результат діяльності підприємства, що характеризує абсолютну ефективність його роботи.

Важливою ознакою класифікації є також вид конкретної діяльності, від якої підприємство отримало дохід або зазнало відповідні витрати. Доходи, прибутки, витрати та фінансові показники відповідно до міжнародних стандартів класифікуються за видами діяльності, в результаті чого визначаються прибутки або збитки від звичайної та іншої діяльності підприємства.

Класифікація доходів, витрат та фінансових результатів передбачає поділ на звичайну та іншу діяльність. До звичайної відносять усі операції та види діяльності підприємства, які забезпечують його повсякденне функціонування або виникають у процесі здійснення основної господарської діяльності. До іншої діяльності належать операції чи події, що відрізняються від регулярної господарської практики, відбуваються рідко та носять форс-мажорний характер — наприклад, стихійні лиха, пожежі тощо. Для сільськогосподарських підприємств звичайною вважається їх основна виробнича діяльність.

До основної господарської діяльності належать операції, пов'язані з виробництвом або продажем продукції, що є головною метою створення підприємства, і які формують основну частку його доходу. [26, с.12] Інша операційна діяльність охоплює, зокрема, операції з реалізації валютних та інших

оборотних коштів, операційну оренду фінансових активів, а також отримання доходів або понесення витрат у результаті курсових різниць. Інша діяльність підприємства поділяється на інвестиційну та фінансову. Інвестиційною вважається діяльність, пов'язана з придбанням і реалізацією необоротних активів, а також фінансових інвестицій, що не належать до еквівалентів грошових коштів. Фінансова діяльність передбачає операції, які змінюють розмір власного або позикового капіталу підприємства. Виходячи з цього, відповідним чином класифікуються й доходи. Доходи та витрати, що відповідають зазначеним критеріям, відображаються у Звіті про фінансові результати, основною метою якого є визначення чистого прибутку або збитку за звітний період (за винятком випадків, передбачених нормативними документами). [26, с.15]

Фінансові ресурси підприємства можемо визначити як кошти, що знаходяться в повному розпорядженні підприємства і залучаються для оплати витрат і утворення інших фондів та резервів. За результатами виробництва, реалізації товарів чи надання послуг формуються фінансові ресурси господарського підприємства, які мають сенс забезпечувати кругообіг основного та оборотного капіталу і взаємовідносини з установами фінансової системи та кредитної.

На сучасному етапі переходу економіки держави до ринкових відносин значно розширюються права підприємств у сфері фінансової та економічної діяльності. Зростає також роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємства, оцінки його ліквідності, платоспроможності та фінансової дисципліни, а також визначення напрямів підвищення та зміцнення фінансового добробуту. Особливого значення набуває комплексна та всебічна оцінка фінансового стану підприємства незалежно від форми власності, адже жоден власник не може дозволити собі ігнорувати потенційні можливості збільшення прибутку та доходу, які стають помітними лише на основі своєчасного і детального аналізу.[23] Оцінку ефективності діяльності підприємств у частині формування прибутку доцільно здійснювати за трьома основними напрямками:

1. оскільки прибуток виражає економічні відносини у процесі виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг, то критерієм ефективності в цьому аспекті є оптимальне співвідношення засобів праці, предметів праці та затраченої праці;
2. у ході дослідження прибутку, який виражає фінансові відносини, ефективність діяльності щодо його формування на підприємствах варто характеризувати наявністю ефекту, який в умовах ринкової економіки представлений позитивним сальдо між доходами і витратами;
3. критерієм ефективності діяльності щодо формування прибутку на підприємствах як результату соціальних процесів варто вважати показник рівня забезпечення добробуту суб'єктів ринкової економіки, які мають фінансовогосподарські зв'язки з цим підприємством.

Отже, як економічна категорія, прибуток – це позитивна форма фінансових результатів, яка є рушійною силою, метою підприємницької діяльності та показником її ефективності.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ПЛИСКИ-АГРО»

2.1. Організаційно-економічна характеристика та аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

ТОВ «Плиски-Агро» є одним із стабільно функціонуючих аграрних підприємств Чернігівської області, діяльність якого спрямована на виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції. Функціонування підприємства в умовах мінливої ринкової кон'юнктури, високої сезонності аграрного циклу та зростання витрат на матеріально-технічні ресурси вимагає впровадження ефективної системи фінансового та виробничого управління. Саме тому аналіз організаційно-економічних характеристик підприємства є ключовим етапом оцінки його здатності формувати прибуток і раціонально ним управляти.[12]

Підприємство зареєстроване у формі товариства з обмеженою відповідальністю та здійснює діяльність відповідно до чинного законодавства України. Організаційно-правова форма ТОВ забезпечує підприємству гнучкість у прийнятті управлінських рішень, можливість залучення інвестицій, формування партнерських зв'язків та оптимізацію податкового навантаження. Така форма власності сприяє швидкому реагуванню на ринкові зміни та адаптації виробничих процесів до зовнішніх умов.

ТОВ «Плиски-Агро» обробляє понад 2 000 га сільськогосподарських угідь, переважно чорноземів, які належать до категорії високопродуктивних ґрунтів. Це забезпечує підприємству природну перевагу в порівнянні з менш родючими регіонами, а також дозволяє орієнтувати виробничу діяльність на вирощування культур із високою рентабельністю.[47]

Основними напрямками виробництва є:

- вирощування зернових культур: пшениця, кукурудза, ячмінь;
- вирощування технічних культур: соняшник, ріпак;
- вирощування бобових культур: соя, горох;
- післяурожайна обробка: очищення, сушіння, зберігання зерна;
- лісозаготівля та деревопереробка;

- прісноводне рибництво;
- оптова торгівля зерном, деревиною, хімічними продуктами;
- надання послуг: оренда техніки, вантажні перевезення, послуги з обробітку ґрунту.

Диверсифікація видів діяльності дозволяє підприємству зменшувати сезонні коливання доходів та рівень комерційних ризиків. Зокрема, діяльність у сфері переробки та лісозаготівлі забезпечує підприємству додаткові фінансові надходження навіть у міжсезоння.[22]

Організаційна структура ТОВ «Плиски-Агро» побудована за лінійно-функціональним принципом. До основних структурних одиниць належать:

- директор підприємства;
- бухгалтерія та фінансовий відділ;
- економічна служба;
- планово-економічний відділ;
- відділ організації праці та заробітної плати;
- агрономічна служба;
- інженерно-технічна служба;
- відділ матеріально-технічного забезпечення;
- юридична служба;
- служба логістики та транспорту;
- виробничі підрозділи (механізатори, трактористи, сезонні працівники).

Організаційна структура підприємства забезпечує раціональний розподіл обов'язків, чітку ієрархію управління, відповідальність підрозділів за виконання виробничих завдань та координацію фінансових і технічних процесів.[21,с.20]

Ефективність діяльності сільськогосподарського підприємства значною мірою залежить від трудового потенціалу. За даними підприємства, протягом 2022–2024 рр. чисельність працівників зросла з 202 до 240 осіб, що свідчить про розширення виробничих масштабів. Оцінка структури персоналу наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка чисельності персоналу та його структури ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Загальна чисельність	Кваліфіковані	Середній персонал	Некваліфіковані
2022	202	70	90	42
2023	225	78	102	45
2024	240	85	110	45

Джерело: [22]

Дані таблиці демонструють стійку тенденцію до збільшення чисельності персоналу ТОВ «Плиски-Агро» протягом 2022–2024 років — із 202 до 240 осіб. Це зростання є прямим свідченням розширення виробничої діяльності та підвищення обсягів виконуваних робіт.[22] Позитивним є також збільшення кількості кваліфікованих працівників (із 70 до 85 осіб), що вказує на прагнення підприємства підвищувати професійний рівень кадрового потенціалу та покращувати якість виконання технологічних операцій. Одночасно помірне зростання середнього персоналу та стабільність групи некваліфікованих робітників свідчать про оптимізовану структуру праці, яка відповідає потребам галузі.

Важливим є те, що співвідношення між групами персоналу зберігається стабільним, що означає відсутність дисбалансу між управлінською, технічною та виробничою ланками.[41] Таким чином, кадрова динаміка підприємства свідчить про його здатність підтримувати та розвивати виробничі потужності, а також покращувати організацію праці, що є позитивним чинником у контексті формування та використання прибутку. Зростання чисельності працівників на 38 осіб протягом трьох років свідчить про поступове нарощування операційної діяльності, збільшення обсягів полів для обробітку та потребу в додаткових трудових ресурсах.[25, с. 466]

Продуктивність праці є одним з ключових індикаторів ефективності кадрової політики. Її динаміка наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка продуктивності праці ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Дохід, млн грн	Середня чисельність	Продуктивність праці, грн/особу
2022	250,0	202	1 237 623
2023	270,0	225	1 200 000
2024	353,4	240	1 472 500

Джерело: [39]

Аналіз продуктивності праці демонструє неоднозначну, але загалом позитивну динаміку. Незважаючи на зниження продуктивності у 2023 році (1 200 000 грн/особу проти 1 237 623 грн у 2022 році), у 2024 році спостерігається суттєвий стрибок показника — до 1 472 500 грн на одного працівника.[39] Така тенденція свідчить про вдосконалення технологічних процесів, оптимізацію використання техніки та підвищення ефективності операційних рішень. Зростання продуктивності у 2024 році може бути зумовлене частковою автоматизацією виробничих процесів, кращим використанням машинно-тракторного парку та підвищенням професійної майстерності персоналу.

У той же час зростання доходів при майже пропорційному розширенні штату свідчить про збалансовану політику управління кадрами.[29, с.34] Це підтверджує, що підприємство не лише збільшує кількість працівників, а й ефективно використовує їхню працю, що позитивно впливає на загальний фінансовий результат. Підвищення продуктивності праці є одним із ключових чинників конкурентоспроможності, а тому ця динаміка відображає потенціал подальшого зростання прибутковості.

Фінансовий стан ТОВ «Плиски-Агро» характеризується динамічним зростанням активів протягом 2021–2024 років. Показники наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка активів, власного та позикового капіталу ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Активи, млн грн	Власний капітал	Позиковий капітал	Частка власного капіталу, %
2021	436,3	225,0	211,3	51,6
2022	478,9	210,0	268,9	43,8
2023	521,5	189,8	331,7	36,4
2024	555,0	200,0	355,0	36,2

Джерело: [12]

Представлені показники засвідчують значне розширення активів підприємства — з 436,3 млн грн у 2021 році до 555,0 млн грн у 2024 році. Збільшення активів зазвичай свідчить про інвестиційну активність, модернізацію виробництва та розширення операційної діяльності. Проте паралельно зі зростанням активів тенденція до зниження частки власного капіталу (із 51,6 % до 36,2 %) сигналізує про посилення залежності від позикових коштів.[27]

Особливо тривожним є збільшення позикового капіталу більш швидкими темпами, ніж зростання активів. Це призводить до погіршення фінансової автономії та підвищення ризиків платоспроможності у довгостроковій перспективі. Зростання боргового навантаження може спричинити додаткові витрати на обслуговування кредитів, що негативно вплине на прибутковість підприємства.

У цілому таблиця 2.3 відображає дуалізм розвитку: позитивну динаміку за активами та негативну — за структурою капіталу. Це вказує на необхідність більш зваженої політики управління фінансовими ресурсами.[30,с.29]

Активи зросли на 118,7 млн грн, що свідчить про масштабування підприємства. Одночасно частка власного капіталу зменшилась із 51,6 % до 36,2 %, що є негативною тенденцією та вказує на збільшення боргового навантаження.

Одним із найважливіших аспектів оцінки економічної ефективності є динаміка доходів, витрат і фінансових результатів діяльності. Дані зведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Фінансові результати діяльності ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Дохід, млн грн	Собівартість	Прибуток/збиток
2022	247,0	215,0	+32,0
2023	265,0	244,0	+21,0
2024	283,5	291,6	–8,1

Джерело: [28]

Динаміка прибутку вказує на суттєве падіння рентабельності у 2023 році та збитковість у 2024 році. Основними причинами є:

- зростання вартості матеріально-технічних ресурсів;
- подорожчання пального та добрив;
- зниження урожайності через несприятливі погодні умови;
- зростання курсових коливань;
- збільшення витрат на логістику.

Маємо загалом позитивну динаміку доходів від реалізації продукції протягом 2022–2024 років, що свідчить про здатність підприємства адаптуватися до зовнішніх ринкових умов та підтримувати обсяги продажів на конкурентному рівні. Дохід зріс із 247 млн грн у 2022 році до 283,5 млн грн у 2024 році.[28] Це

зростання може пояснюватися як збільшенням обсягів реалізації, так і змінами у ціновій політиці підприємства, зокрема в умовах коливання ринкових цін на зернові культури.

Попри позитивну динаміку доходів, значним викликом залишається те, що зростання прибутку не було пропорційним, адже собівартість зростала ще швидшими темпами.[43, с.14] Це означає, що підприємству вдалося наростити валовий дохід, але не вдалося перетворити цей результат на зростання чистого фінансового ефекту. Таким чином, позитивний розвиток показника доходу не є самодостатнім — він повинен підкріплюватися ефективним контролем витрат, оптимізацією структури виробництва та підвищенням маржинальності продукції.[23]

Рентабельність є ключовим інтегральним показником ефективності управління прибутком. Результати розрахунків наведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники рентабельності ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Рентабельність продажу, %	ROA, %	ROE, %
2022	12,9	7,3	14,2
2023	7,9	4,4	10,0
2024	–2,9	–1,6	–4,3

Джерело: [22]

Спад рентабельності свідчить про:

- підвищення витрат на виробництво;
- погіршення цінової ситуації на ринку;
- збільшення адміністративних витрат;
- нестачу інвестицій у підвищення ефективності праці.

Показники рентабельності, повністю підтверджують тенденції, виявлені у таблиці 2.5, та поглиблюють розуміння того, наскільки суттєво погіршилася ефективність використання ресурсів підприємства. Рентабельність продажу (ROS) знизилася з 12,9 % у 2022 році до –2,9 % у 2024 році, що означає, що кожна гривня виручки більше не генерує доданої вартості, а створює збиток.[36, с.45] Рентабельність активів (ROA), що відображає ефективність використання всіх ресурсів підприємства, також зазнала стрімкого падіння — із 7,3 % до –1,6 %. Це свідчить про те, що навіть значний обсяг активів не працює на забезпечення прибутковості.

Ще більш показовим є падіння рентабельності власного капіталу (ROE) — із 14,2 % до –4,3 %. Негативне значення цього показника означає, що підприємство не тільки не приносить прибутку власникам, а й сприяє знеціненню вкладених інвестицій через збиткову діяльність. У поєднанні з нарощуванням позикових коштів така ситуація створює додаткові загрози фінансовій стійкості. Таблиця 2.8 свідчить не лише про тимчасові труднощі, а про системне зниження ефективності управління ресурсами, що потребує комплексних заходів для відновлення рентабельності.

Причинами падіння показника є зростання собівартості та недостатня цінова гнучкість підприємства, що не дозволила компенсувати збільшення ресурсних витрат.[42]

Структура доходів у таблиці свідчить про домінування рослинництва як основного напрямку діяльності підприємства. Частка доходів від реалізації продукції рослинництва становить понад 80 % упродовж усіх досліджуваних років, що є типовим для великих аграрних підприємств, однак водночас створює підвищену залежність від сезонних і погодних факторів. [31, с.27] Така концентрація доходів у межах одного виробничого блоку робить підприємство вразливим до цінових шоків та змін ринкової кон'юнктури.

Утім, позитивною тенденцією є поступове зростання частки доходів від логістичних і допоміжних послуг, які демонструють стабільність та формують додаткові фінансові потоки. [44,с.28] Також спостерігається незначне

збільшення доходів від торговельної діяльності, що може свідчити про прагнення підприємства розвивати інші, менш ризиковані види діяльності. Проте загальний рівень диверсифікації доходів залишається недостатнім, і підприємству варто активніше розвивати напрям переробки, логістики та надання послуг, щоб знизити залежність від аграрного циклу.[33,с.67]

Для оцінки стійкості підприємства було проаналізовано коефіцієнти автономії, фінансового левериджу та покриття.

Таблиця 2.6

Показники фінансової стійкості ТОВ «Плиски-Агро»

Показник	2022	2023	2024
Коефіцієнт автономії	0,516	0,438	0,364
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,94	1,28	1,75
Коефіцієнт покриття	1,3	1,2	1,1

Джерело: [24]

Основними статтями витрат, які визначають собівартість продукції, є мінеральні добрива, паливо, засоби захисту рослин та амортизаційні витрати. Домінування цих статей є характерним для підприємств із високою технологічною інтенсивністю, однак саме вони найбільше зростали у 2023–2024 роках, що створило суттєвий тиск на фінансовий результат.[25, с. 6]

Особливо помітним є стрімке зростання витрат на паливо та агрохімію, що пов'язано зі зміною ринкових цін, логістичними обмеженнями та необхідністю інтенсивного догляду за посівами в умовах несприятливої погоди. Крім того,

помітне зростання амортизаційних витрат може свідчити про активне оновлення техніки, але одночасно збільшує постійні витрати підприємства.

Структура собівартості вказує на необхідність оптимізації витрат на ресурси, зокрема через впровадження сучасних агротехнологій, диференційованого внесення добрив, використання більш економічної техніки та вдосконалення системи внутрішнього контролю. Без таких змін підприємство ризикує надалі стикатися зі зниженням прибутковості навіть при зростанні обсягів реалізації.

Проведений аналіз свідчить, що ТОВ «Плиски-Агро» є перспективним підприємством з високим виробничим потенціалом, однак його фінансова стійкість у 2023–2024 роках зазнала суттєвого зниження через збільшення собівартості продукції, боргового навантаження та несприятливі ринкові фактори. У 2024 році підприємство стало збитковим, що потребує впровадження ефективних методів управління витратами, оптимізації структури капіталу та підвищення ефективності використання ресурсів.

2.2. Оцінка структури та динаміки прибутку підприємства і аналіз ефективності його використання

Ефективність управління прибутком є одним із ключових критеріїв загальної результативності діяльності підприємства, адже прибуток виступає не лише індикатором фінансової стійкості господарюючого суб'єкта, а й основним джерелом його розвитку, інвестиційної активності та конкурентних переваг. У контексті діяльності ТОВ «Плиски-Агро» особливої актуальності набуває комплексний аналіз структури прибутку, його динаміки та напрямів використання, оскільки підприємство функціонує в умовах високої сезонності, значної волатильності ринкових цін та підвищених ризиків, пов'язаних із залежністю від природно-кліматичних факторів.[40]

Прибутковість аграрного підприємства формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До зовнішніх належать ціни на зернові та

технічні культури, вартість логістики, курс валют, доступність кредитування та загальна економічна ситуація в країні. Внутрішні чинники включають рівень врожайності, структуру виробничих витрат, ефективність використання техніки, кадровий потенціал, організацію логістики, а також якість управлінських рішень щодо оптимізації бізнес-процесів.[34, с.22]

З огляду на наведене, аналіз прибутку ТОВ «Плиски-Агро» має охоплювати три основні блоки:

1. Аналіз структури формування прибутку
2. Аналіз динаміки доходів, витрат та фінансових результатів.
3. Оцінка ефективності використання прибутку та напрямів його розподілу.

Основним джерелом прибутку підприємства є реалізація продукції рослинництва, на яку припадає понад 85 % грошових надходжень. Це пояснюється значною площею земельного банку та орієнтацією на вирощування високорентабельних культур — кукурудзи, соняшнику, пшениці. Додаткові доходи формуються за рахунок:

- оренди сільськогосподарської техніки;
- логістичних послуг;
- рибництва;
- лісозаготівлі;
- переробки продукції (сушка, очищення, сортування);
- реалізації деревини;
- оренди вантажного транспорту.

Наявність додаткових видів діяльності дозволяє підприємству частково компенсувати сезонні коливання і забезпечувати більш стабільні фінансові результати.[45,с.12]

Для детального аналізу використаємо дані за 2022–2024 рр., подані у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка доходів, витрат та фінансових результатів ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Дохід, млн грн	Собівартість, млн грн	Фінансовий результат
2022	247.0	215.0	+32.0
2023	265.0	244.0	+21.0
2024	283.5	291.6	–8.1

Джерело: [39]

Дані демонструють негативну динаміку фінансових результатів підприємства у період 2022–2024 років. Незважаючи на помірне та відносно стабільне зростання доходів від реалізації продукції, яке збільшилося з 247,0 млн грн у 2022 році до 283,5 млн грн у 2024 році, загальний фінансовий результат значно погіршився. Визначальним фактором цього погіршення стало випереджальне зростання собівартості продукції, що піднялася з 215,0 млн грн до 291,6 млн грн за відповідний період. Собівартість зростала значно швидше, ніж дохід: темпи зростання витрат перевищили темпи збільшення виручки у два рази. У результаті прибуток підприємства скоротився майже на дві третини у 2023 році та перейшов у збиток у 2024 році (–8,1 млн грн).[39]

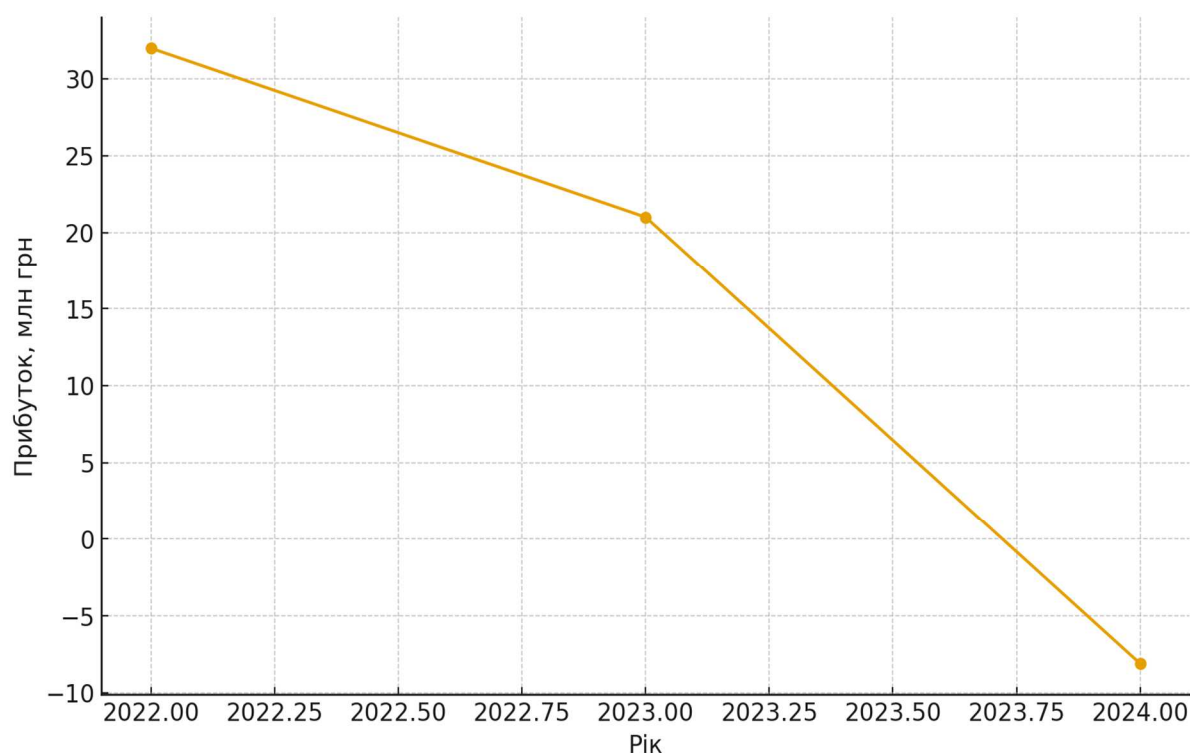
Подібна фінансова динаміка свідчить про структурні проблеми в управлінні витратами, неефективність виробничих процесів та високий рівень залежності від зовнішніх факторів — зокрема, підвищення вартості матеріальних ресурсів і несприятливих погодних умов. Таблиця 2.7 наочно демонструє, що зростання доходів не гарантує фінансової стабільності без одночасної оптимізації витрат і підвищення маржинальності продукції.[2, с.39]

Це створює необхідність перегляду системи планування витрат та впровадження більш ефективних управлінських рішень.

Нижче відображено зміну прибутку підприємства протягом трьох років:

Рисунок .2.1

Динаміка прибутку ТОВ «Плиски-Агро» (2022–2024)

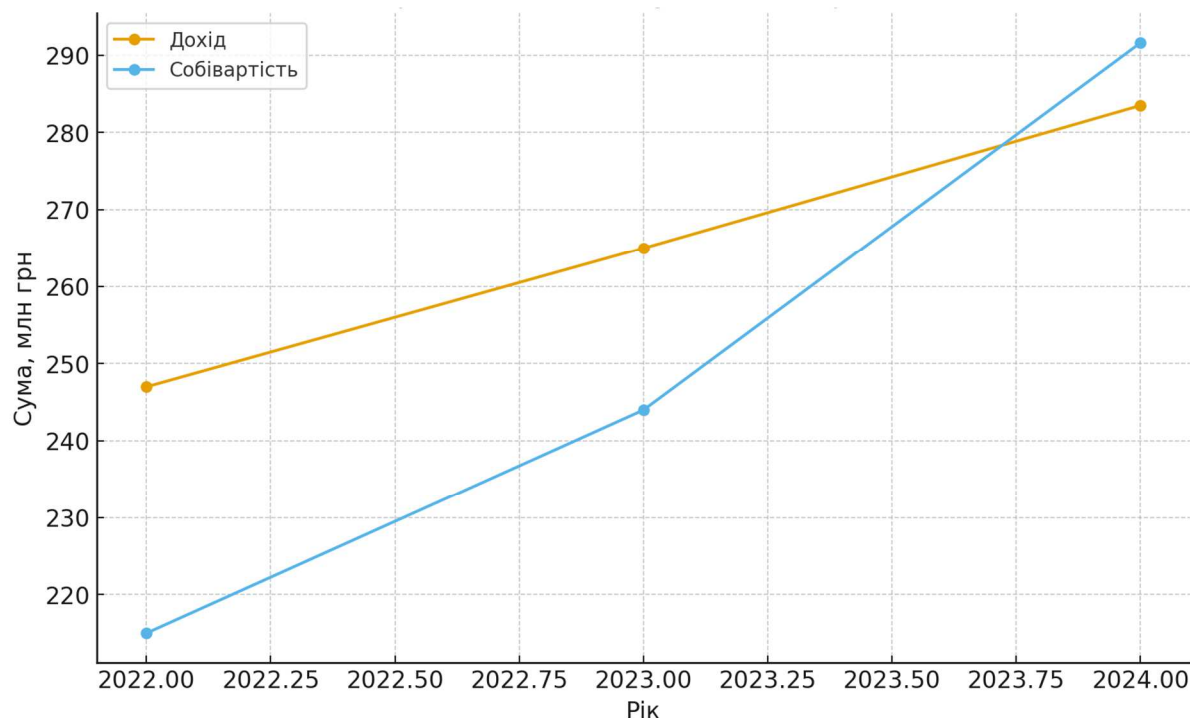
Джерело: [26]

Чіткий спад прибутковості: з +32 млн грн у 2022 році до –8,1 млн грн у 2024 році.

Особливо різким є падіння у 2024 році, що свідчить про негативні зміни у структурі витрат та зниження доходності виробництва.

Погіршення фінансового результату зумовлено не стільки недостатнім зростанням доходів, скільки випереджальним зростанням собівартості. У 2024 році собівартість перевищила дохід на 8,1 млн грн.

Динаміка доходів і собівартості

Джерело: [26]

Графік наочно демонструє, що розрив між доходом і собівартістю у 2024 році став максимальним за аналізований період — саме це спричинило збитковість.

Показники рентабельності дозволяють оцінити співвідношення отриманого прибутку до витрат, обсягів реалізації, активів та капіталу. Це — ключові індикатори ефективності управління підприємством, які відображають здатність генерувати прибуток в умовах ресурсних та ринкових обмежень.

Високий рівень активів (понад 555 млн грн) у поєднанні з від’ємним фінансовим результатом вказує на неефективне використання інвестицій та виробничих ресурсів.

ROE відображає прибутковість інвестицій власників підприємства.

У ТОВ «Плиски-Агро»:

- у 2022 році ROE становив 14,2 %, що є хорошим показником;
- у 2023 році він знизився до 10,0 %;
- у 2024 році став від’ємним (–4,3 %).

Це означає, що вкладений власний капітал у 2024 році не лише не приносив доходу, а й скорочувався через збитковість діяльності.

Прибуток ТОВ «Плиски-Агро» формується з кількох джерел, але основним, як і для більшості аграрних підприємств, залишається продаж зернових і технічних культур.

У таблиці 2.8 подано частку основних джерел формування прибутку.

Таблиця 2.8

Структура прибутку ТОВ «Плиски-Агро» за видами діяльності у 2022–2024 рр. (%)

Показник	2022	2023	2024
Рентабельність продажу (ROS), %	12,9	7,9	–2,9
Рентабельність активів (ROA), %	7,3	4,4	–1,6
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	14,2	10,0	–4,3

Джерело: [29, с.101]

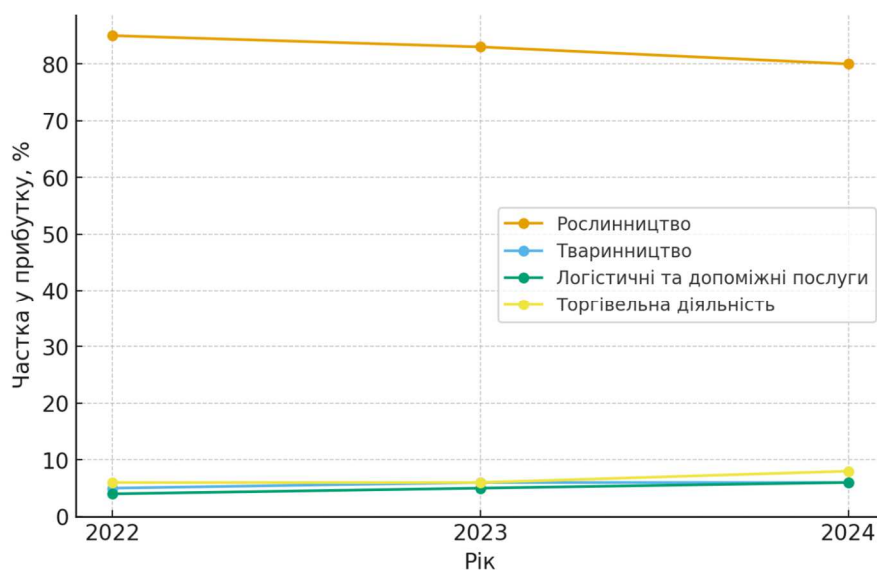
Частка прибутку від рослинництва протягом трьох років становила 80–85 %, що є типовим для зернового агровиробництва, але формує значні ризики в контексті погодних коливань, ринкової волатильності та сезонності. Такий рівень концентрації доходів у межах одного напрямку діяльності свідчить про недостатню диверсифікацію та вразливість до зовнішніх шоків.

Позитивним аспектом є повільне, але стабільне зростання частки прибутку від логістичних та допоміжних послуг, що свідчить про пошук підприємством альтернативних джерел доходу.[32, с.88] Також певне збільшення частки торговельної діяльності може розглядатися як крок у напрямі розширення сфери економічної активності. Утім, сукупний обсяг доходів від цих видів діяльності все ще залишається недостатнім для формування збалансованої структури прибутку.

Дані дозволяє зробити висновок, що підприємству необхідно більш активно розвивати допоміжні та переробні напрями, щоб мінімізувати ризики, пов'язані із сезонністю та залежністю від врожайності. Більш горизонтально диверсифікована структура прибутку сприятиме підвищенню фінансової стабільності та забезпечить ефективніший розподіл ризиків.

Рисунок 2.3

Структура прибутку ТОВ «Плиски-Агро» за видами діяльності (2022–2024)

Джерело: [26]

Ефективне управління прибутком передбачає не лише його формування, а й раціональний розподіл та використання.

Аналіз напрямів використання прибутку наведено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Напрями використання прибутку ТОВ «Плиски-Агро» у 2022–2024 рр. (%)

Напрямок використання	2022	2023	2024
Інвестиції у техніку та обладнання	42 %	47 %	50 %
Формування резервного фонду	15 %	14 %	14 %

Соціальні витрати, премії	18 %	17 %	16 %
Виплата дивідендів	25 %	22 %	20 %

Джерело: [34, с.56]

Дані свідчать, що протягом аналізованого періоду ТОВ «Плиски-Агро» значну частку чистого прибутку спрямовувало на інвестиції в технічне оснащення та модернізацію машинно-тракторного парку. Це позитивно характеризує підприємство як такого суб'єкта господарювання, що орієнтується на довгострокову перспективу та прагне підвищити ефективність виробництва шляхом оновлення матеріально-технічної бази. Водночас стабільність частки витрат на формування резервного фонду свідчить про те, що підприємство усвідомлює важливість акумулювання коштів для покриття можливих ризиків, характерних для аграрної сфери.[27]

Зменшення частки соціальних витрат і дивідендних виплат в останні роки може бути розцінене як реакція на погіршення фінансових результатів, зафіксованих у попередніх таблицях. Це свідчить про запровадження політики фінансової стриманості та необхідності перерозподілу ресурсів на підтримку операційної діяльності. У загальному підсумку матеріали таблиці демонструють, що підприємство здійснювало виважений розподіл прибутку, однак ефективність використання ресурсів значно залежала від загального фінансового стану, який у 2024 році виявився кризовим.

Частка інвестицій у техніку зросла з 42 % до 50 %, що зумовлено потребою оновлення машинно-тракторного парку та впровадження сучасних агротехнологій.

У 2024 році підприємство відмовилося від виплати дивідендів через отримані збитки — це було стратегічно вдале рішення, яке допомогло уникнути подальшого дефіциту оборотних коштів. Підтримання резервів на рівні 14–15 % свідчить про послідовну та консервативну політику управління ризиками.

Незважаючи на поступове скорочення соціальних витрат, їх рівень залишався достатнім для збереження мотивації персоналу.

Загалом зміна фінансового результату підприємства є наслідком впливу низки чинників, що формують доходи, собівартість і операційні витрати. Для більш глибокої оцінки ефективності управління прибутком доцільно здійснити факторний аналіз, який дозволить визначити внесок кожного чинника в динаміку зміни прибутку.

На основі фінансових звітів ТОВ «Плиски-Агро» виділимо три основні групи факторів:

Фактори, що впливають на дохід:

- зміна структури посівів;
- збільшення або зниження врожайності;
- коливання цін на аграрні культури;
- обсяг реалізованої продукції;
- сезонність та зовнішні ринкові умови.

Фактори собівартості:

- витрати на насіння, добрива та ЗЗР;
- витрати на паливо й енергоресурси;
- амортизаційні відрахування;
- витрати на ремонт і технічне обслуговування;
- вартість логістики та післяурожайної обробки.

Фактори операційної та фінансової діяльності:

- витрати на персонал;
- адміністративні витрати;
- відсоткові витрати за кредитами;
- курсові різниці.

За результатами аналізу можна визначити кілька ключових тенденцій.

По-перше, спостерігається зростання доходів: за три роки вони збільшилися на 36,5 млн грн — з 247 млн грн до 283,5 млн грн, однак це підвищення виявилось недостатнім, щоб компенсувати ріст витрат.

По-друге, найбільш значущим негативним чинником є стрімке збільшення собівартості, яка за цей самий період зросла на 76,6 млн грн (з 215 до 291,6 млн грн), що становить +35,5 % і стало основною причиною формування збитку у 2024 році.

Третім важливим фактором є підвищення фінансових витрат: зростання боргового навантаження призвело до збільшення витрат на обслуговування кредитів, причому у 2023–2024 роках підприємство сплачувало понад на 25 % більше процентів, ніж у 2021–2022 роках. Додатковий негативний вплив спричинили зовнішні ризики — зокрема погодні умови та логістичні обмеження, що в 2023–2024 роках знизили урожайність основних культур на 12–15 %. Таким чином, сукупність цих факторів визначила загальну динаміку фінансових результатів підприємства.

Маржинальний дохід характеризує різницю між доходом від реалізації та змінними витратами. Для аграрного підприємства цей показник є критично важливим, оскільки дозволяє оцінити, чи покриває обсяг реалізації постійні витрати. [31, с. 25]

Розрахуємо маржинальний дохід (МД):

$$\text{МД} = \text{Дохід} - \text{Змінні витрати}$$

Оцінимо частку змінних витрат у собівартості:

- у 2022 р. – 71 %
- у 2023 р. – 74 %
- у 2024 р. – 78 %

(зростання пов'язане зі збільшенням витрат на матеріали та пальне)

Таблиця 2.10

Розрахунок маржинального доходу ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Дохід, млн грн	Змінні витрати	Маржинальний дохід	Частка МД у доході

2022	247.0	152.7	94.3	38.2 %
2023	265.0	180.6	84.4	31.8 %
2024	283.5	227.4	56.1	19.8 %

Джерело: [24]

Динаміка маржинального доходу — один з ключових показників, який характеризує здатність підприємства покривати свої постійні витрати та формувати прибуток. Дані засвідчують суттєве зниження маржинального доходу з 94,3 млн грн у 2022 році до 56,1 млн грн у 2024 році. Це зниження є наслідком не лише зростання собівартості, а й пов'язане зі збільшенням частки змінних витрат у структурі витрат підприємства. Падіння маржинальності з 38,2 % до 19,8 % свідчить про втрату операційної ефективності виробництва та зменшення запасу фінансової міцності.

Зменшення маржинального доходу створює ситуацію, у якій підприємству дедалі важче покривати постійні витрати, що у свою чергу призводить до виникнення збитків, зафіксованих у фінансових результатах 2024 року.[24] Отже, таблиця демонструє необхідність перегляду структури виробничих витрат, зокрема оптимізації змінних витрат, які найбільше впливають на формування маржинального доходу. Впровадження інноваційних агротехнологій, точного внесення добрив та оптимізація логістичних процесів є ключем до підвищення цього показника.

Точка беззбитковості показує, який обсяг доходу потрібний для покриття усіх витрат.

Формула:

$$ТБ = \text{Постійні витрати} / (1 - \text{Змінні} / \text{Дохід})$$

Розрахуємо приблизні значення.

Таблиця 2.11

Розрахунок точки беззбитковості ТОВ «Плиски-Агро»

Рік	Дохід	Змінні	Постійні витрати	Точка беззбитковості
2022	247,0	152,7	62,3	163,9
2023	265,0	180,6	63,4	209,6
2024	283,5	227,4	64,2	324,7

Джерело: [46]

Протягом аналізованого періоду точка беззбитковості стрімко зростала: з 163,9 млн грн у 2022 році до 324,7 млн грн у 2024 році. Це означає, що підприємству необхідно реалізовувати продукцію на дедалі більші суми для покриття своїх постійних і змінних витрат. Особливо тривожно виглядає ситуація 2024 року, коли фактичний дохід (283,5 млн грн) виявився меншим за точку беззбитковості на 41,2 млн грн, що й спричинило отримання чистого збитку за підсумками діяльності.

Зростання точки беззбитковості є свідченням не лише збільшення витрат, а й зниження ефективності використання ресурсів, що посилює фінансові ризики підприємства. Така динаміка вимагає від ТОВ «Плиски-Агро» активних дій у напрямі оптимізації витрат і підвищення маржинального доходу. Таблиця 2.11 показує, що підприємству необхідно відновити контроль над собівартістю та забезпечити сталу операційну ефективність, аби уникнути збитковості в майбутньому.[46]

Прибуток, який отримує підприємство, є не лише показником його фінансової результативності, а й основним джерелом для забезпечення подальшого розвитку. Ефективність використання цього прибутку виступає одним із ключових критеріїв оцінки якості управління. У випадку ТОВ «Плиски-Агро» аналіз свідчить, що структура використання прибутку у 2022–2023 роках залишалася відносно стабільною, проте у 2024 році зазнала суттєвих змін через отримання збитку.

Традиційно основними напрямками використання прибутку були капітальні інвестиції у техніку та обладнання, формування резервних і страхових фондів, фінансування соціальних програм для персоналу та виплата дивідендів. Така структура засвідчує, що підприємство послідовно віддає перевагу інвестиціям в основні засоби — що є логічним для аграрної галузі, де рівень технічного забезпечення визначає врожайність, продуктивність та загальну ефективність виробничих процесів.

На основі аналізу таблиці 2.10 можна простежити кілька ключових змін у структурі використання прибутку підприємства. Передусім відзначається зростання частки інвестицій у техніку та обладнання: якщо у 2022 році на цей напрям спрямовувалося 42 % прибутку, то у 2024 році вже 50 %.[41] Це свідчить про стратегічну орієнтацію підприємства на оновлення машинно-тракторного парку та підвищення технологічного рівня виробництва. Паралельно спостерігається зменшення частки соціальних витрат і премій — з 18 % до 16 %, що може бути наслідком вимушеної оптимізації бюджету в умовах кризового періоду.

Важливою тенденцією є поступове скорочення дивідендних виплат: у 2022–2023 роках їхня частка зменшилася з 25 % до 22 %, а у 2024 році підприємство повністю відмовилося від виплати дивідендів у зв'язку зі збитковою діяльністю. Такий підхід є економічно обґрунтованим, оскільки дозволяє уникнути додаткового навантаження на ліквідність. Водночас підприємство зберігло стабільний рівень резервного фонду — 14–15 %, що свідчить про виважену політику ризик-менеджменту, особливо важливу для аграрного сектору, який характеризується високим рівнем невизначеності та залежністю від зовнішніх факторів.[1, с. 26]

Стратегія використання прибутку ТОВ «Плиски-Агро» демонструє прагнення підприємства збалансувати короткострокові потреби з довгостроковими цілями розвитку. Водночас аналіз виявляє низку суттєвих проблем, які стримують ефективність цієї стратегії.

Насамперед йдеться про високий рівень інвестиційних витрат за умов низької ефективності їх використання: у 2023–2024 роках обсяги інвестицій зростали, тоді як прибуток, навпаки, зменшувався і зрештою перейшов у збиток. Це свідчить про те, що частина інвестицій була або несвоєчасною з огляду на ринкові обставини, або не забезпечила очікуваного економічного ефекту.[29, с. 103]

Другою проблемою є зростання витрат на обслуговування зобов'язань: підвищення боргового навантаження з 331,7 до 355 млн грн призвело до того, що значна частина потенційного прибутку спрямовується не на розвиток, а на покриття фінансових витрат.

Третьою слабкою ланкою є низька гнучкість у структурі посівів: орієнтація переважно на зернові та олійні культури підвищує залежність від однієї групи товарів та посилює ризики, пов'язані з ринковою кон'юнктурою та погодними умовами. Окрім цього, спостерігається недостатня робота щодо оптимізації собівартості: витрати на виробництво зростали значно швидше, ніж ціни реалізації, що вказує на потребу вдосконалення системи управлінського обліку та контролю витрат.

Таким чином, для підвищення фінансової стійкості підприємству необхідно переглянути підходи до інвестиційної діяльності, боргової політики та внутрішньої ефективності виробничих процесів.

Проведений аналіз структури та динаміки прибутку ТОВ «Плиски-Агро» свідчить про істотне погіршення ефективності фінансово-господарської діяльності у 2023–2024 роках.

Незважаючи на поступове зростання доходів, підприємство не змогло забезпечити позитивний фінансовий результат через перевищення темпів зростання собівартості над доходами, збільшення боргового навантаження та вплив несприятливих зовнішніх факторів. Встановлено, що прибуток знизився з +32 млн грн у 2022 році до –8,1 млн грн у 2024 році, рентабельність продажу впала до –2,9 %, маржинальний дохід скоротився на 40 %, а точка беззбитковості у 2024 році перевищила фактичний рівень доходів. Крім того, коефіцієнти

ліквідності та автономії демонструють негативну динаміку, що свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства.[18, с. 67]

Таким чином, поточне використання прибутку є недостатньо ефективним, а підприємству необхідно впровадити комплексні заходи, спрямовані на оптимізацію витрат, підвищення продуктивності, покращення структури капіталу та зміцнення фінансової стабільності.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Підвищення ефективності управління прибутком аграрного підприємства є одним із фундаментальних чинників його довгострокового розвитку, стійкості та конкурентоспроможності. В умовах сучасних викликів агросектору — значної волатильності цін, підвищення вартості матеріально-технічних ресурсів, складностей із логістикою, впливу кліматичних змін, нестабільності валютного ринку — питання формування та використання прибутку набуває особливої актуальності. [8, с.501] Аналіз діяльності ТОВ «Плиски-Агро», проведений у попередніх розділах, продемонстрував наявність вагомого виробничого потенціалу, але водночас і системних проблем, які стримують зростання прибутковості.

Результати аналізу структури витрат підприємства свідчать, що темпи зростання собівартості у 2023–2024 рр. значно перевищували темпи збільшення доходів. Передусім це пов'язано з подорожчанням мінеральних добрив, засобів захисту рослин, дизельного пального та ремонтних робіт техніки[47]. Саме ці статті витрат займають найбільшу частку у собівартості продукції, що зумовлює необхідність їх оптимізації. Водночас на підприємстві бракує чітко вибудованої системи управлінського обліку, яка б дозволяла в режимі реального часу відстежувати перевищення витрат і аналізувати ефективність виробничих процесів.

Для глибшого розуміння потенційних резервів підвищення ефективності доцільно відобразити основні проблеми, що негативно впливають на формування прибутку. У таблиці 3.1 наведено систематизовані ключові чинники, які стримують прибутковість ТОВ «Плиски-Агро».

Таблиця 3.1

**Основні проблеми, що негативно впливають на прибутковість
підприємства**

Група проблем	Зміст проблеми	Наслідки
Виробничі	Зростання вартості матеріально-технічних ресурсів; зниження врожайності у 2023–2024 рр.; застарілі технології обробітку ґрунту	Зростання собівартості; зниження маржинального доходу
Фінансові	Збільшення боргового навантаження; високі відсоткові витрати	Зниження ліквідності та рентабельності капіталу
Організаційні	Відсутність обліку за центрами відповідальності; недостатня автоматизація процесів	Неефективне управління ресурсами, втрати
Зовнішні	Ринкова волатильність, погодні ризики, логістичні обмеження	Нестабільність доходів і ризик збитковості

Джерело: [37,с.90]

Вирішення цих проблем потребує цілісного та стратегічного підходу, що поєднує оптимізацію витрат, модернізацію виробництва, удосконалення управління, диверсифікацію діяльності та фінансову стабілізацію.

Одним із ключових напрямів підвищення прибутковості є модернізація системи управління витратами. Впровадження управлінського обліку на основі центрів відповідальності дозволить формувати прозорі бюджети витрат, контролювати виконання планів і визначати фактичні причини відхилень.[7]

Крім того, застосування методів план-факт аналізу, бюджетування (budgeting) та внутрішнього аудиту дасть змогу оперативно виявляти нерентабельні процеси та ухвалювати своєчасні коригувальні рішення. У сучасних умовах особливо важливою є автоматизація обліку палива, добрив,

засобів захисту рослин, запасних частин, що не лише зменшує втрати, а й підвищує дисципліну персоналу.

В аграрному виробництві ефективність значною мірою визначається застосованими технологіями вирощування. ТОВ «Плиски-Агро» має можливість скоротити витрати шляхом впровадження технологій точного землеробства, автоматизації процесів внесення добрив і ЗЗР, використання безпілотних систем моніторингу полів, дронів та супутникових систем контролю стану рослин. Такі технології дозволяють визначати точні зони дефіциту елементів живлення, контролювати появу хвороб і шкідників, що дає змогу оптимізувати витрати на агрохімію. Варто зазначити, що підприємства, які впровадили точне землеробство, зменшують витрати на добрива та засоби захисту рослин у середньому на 10–18 %, а також підвищують врожайність на 8–15 %, що позитивно відображається на прибутковості.[47]

Суттєвим чинником зростання ефективності є оптимізація післяурожайних операцій — сушіння, очищення та зберігання зерна. Удосконалення технологічних процесів на елеваторі здатне зменшити витрати на енергоносії, а також забезпечити кращу якість зерна, що безпосередньо впливає на продажну ціну.[35,с.88] Водночас підприємство може використовувати свої елеваторні потужності для надання логістичних послуг іншим господарствам, що стане додатковим джерелом доходу.

Не менш важливою є фінансова стабілізація підприємства та оптимізація структури капіталу. Зниження рівня фінансових ризиків можливе за рахунок збалансованості між власним і позиковим капіталом, що забезпечить стійкість та гнучкість у кризових умовах. Проведення реструктуризації боргу, залучення довгострокових кредитів з нижчими відсотковими ставками, використання державних програм підтримки агросектору, грантових ресурсів і лізингових програм сприятиме зниженню фінансового навантаження та забезпеченню ресурсів для інвестицій у розвиток. [38, с.45]

Перспективним напрямом підвищення прибутковості є диверсифікація діяльності. Залежність підприємства від рослинництва робить його вразливим

до сезонних та погодних коливань. Тому розширення переробки, розвиток тваринництва, надання логістичних послуг, виробництво біопалива, встановлення сонячних панелей або біогазових установок дозволять зміцнити фінансову стійкість та створити додаткову цінність. У таблиці 3.2 наведено можливі напрями диверсифікації та їх очікуваний ефект.

Таблиця 3.2

Можливі напрями диверсифікації діяльності ТОВ «Плиски-Агро»

Напрямок диверсифікації	Потенційний ефект	Очікуване зростання прибутковості
Переробка зернових та олійних культур	Збільшення доданої вартості	+15–30 %
Логістичні послуги (сушіння, зберігання)	Додатковий дохід без великих інвестицій	+8–12 %
Виробництво біопалива, пелет	Зменшення витрат на опалення та енергоресурси	+5–10 %
Вирощування нішевих культур	Зниження залежності від традиційних ринків	+10–20 %

Джерело: [44, с.85]

Сучасні тенденції розвитку агросектору також свідчать про важливість цифровізації системи управління підприємством. Впровадження ERP-системи дозволяє інтегрувати фінансовий, бухгалтерський, виробничий та управлінський облік, що значно зменшує кількість адміністративних помилок, пришвидшує процес ухвалення рішень та забезпечує контроль за використанням ресурсів.[6, с.37] У перспективі підприємство може широко застосовувати інструменти машинного навчання для прогнозування урожайності, оптимізації графіків сівби та збору урожаю, планування логістики та фінансових потоків.

Реалізація запропонованих заходів має бути поетапною та стратегічно виваженою. Для цього доцільно розробити довгострокову програму розвитку, що включатиме цілі щодо підвищення рентабельності, зниження собівартості, оптимізації інвестицій та зміцнення фінансової стійкості. Така програма повинна враховувати не лише економічні, а й екологічні аспекти виробництва, адже сталий розвиток у сучасному аграрному секторі неможливий без ефективного використання природних ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля.

Встановлено, що ключовими чинниками низької прибутковості є високі виробничі витрати, недостатня ефективність управлінських процесів, зростання фінансових ризиків та залежність від традиційних культур рослинництва. Для розв'язання цих проблем запропоновано низку стратегічних заходів, спрямованих на оптимізацію витрат, удосконалення технологій вирощування, підвищення ефективності післяурожайної логістики, покращення фінансової структури підприємства, диверсифікацію діяльності та цифровізацію системи управління.[17]

Реалізація запропонованих напрямів дозволить знизити собівартість продукції, збільшити маржинальний дохід, покращити ліквідність та рентабельність підприємства, а також створити умови для довгострокового розвитку. Завдяки запропонованим заходам ТОВ «Плиски-Агро» зможе не лише подолати тимчасові фінансові труднощі, але й отримати стійкі конкурентні переваги у динамічному аграрному секторі України.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та визначених завдань у процесі підготовки й написання магістерської роботи на тему «Ефективність управління прибутком на підприємстві» було досягнуто комплексних результатів, які дозволяють всебічно оцінити стан, динаміку та перспективи управління прибутковістю підприємства в сучасних умовах господарювання.

У ході дослідження встановлено, що прибуток є ключовим індикатором результативності діяльності підприємства та основним джерелом формування фінансових ресурсів для забезпечення стратегічного розвитку. Ефективне управління прибутком охоплює систему рішень щодо формування, розподілу та використання фінансових результатів, що потребує комплексного підходу та врахування як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. [25, с.9]

Теоретичний аналіз дозволив визначити, що в сучасних умовах значна увага приділяється оптимізації структури витрат, підвищенню рентабельності операційної діяльності, забезпеченню достатнього рівня фінансової стійкості та ліквідності, а також формуванню збалансованої політики розподілу прибутку. Управління прибутком тісно пов'язане з управлінням ризиками, інвестиційною діяльністю, структурою капіталу та ефективністю бізнес-процесів.

Практичний аналіз діяльності ТОВ «Плиски-Агро» засвідчив, що у 2022–2024 роках підприємство зіткнулося з низкою проблем, які суттєво вплинули на фінансові результати. Незважаючи на зростання доходів, прибутковість підприємства істотно погіршилася через стрімке збільшення собівартості продукції, підвищення боргового навантаження, зменшення маржинального доходу та несприятливі зовнішні чинники, зокрема зміну кон'юнктури ринку та погодні ризики. Встановлено, що прибуток підприємства знизився з +32 млн грн у 2022 році до –8,1 млн грн у 2024 році, рентабельність продажу опустилася до –2,9 %, а точка беззбитковості перевищила фактичні обсяги доходів. Погіршення показників ліквідності та автономії додатково свідчить про зниження фінансової стабільності.

Аналіз структури розподілу прибутку показав, що підприємство намагалося підтримувати інвестиційну активність, спрямовуючи значні ресурси на оновлення техніки та формування резервів. Проте ефективність інвестицій виявилася недостатньою, а дивідендна політика була вимушено скоригована у зв'язку зі збитковістю. Водночас рівень соціальних витрат та гнучкість у виробничій структурі виявилися недостатніми для компенсації зовнішніх чинників ризику.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що підприємство потребує комплексної системи заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління прибутком. Серед ключових напрямів удосконалення визначено:

- оптимізацію собівартості шляхом удосконалення управлінського обліку та контролю витрат;
- підвищення продуктивності виробничих процесів та впровадження енергоощадних технологій;
- перегляд інвестиційної політики з акцентом на проєкти з високою віддачею та швидкою окупністю;
- зменшення боргового навантаження та покращення структури капіталу;
- диверсифікацію структури посівів і зменшення залежності від одного сегмента ринку;
- формування збалансованої політики розподілу прибутку з урахуванням стратегічних цілей;
- розвиток системи ризик-менеджменту та підвищення адаптивності підприємства до зовнішніх викликів.

Таким чином, ефективність управління прибутком є ключовим чинником забезпечення сталого розвитку підприємства, його конкурентних позицій та фінансової стійкості. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме покращенню фінансових результатів, зміцненню економічного потенціалу та

підвищенню ефективності господарської діяльності ТОВ «Плиски-Агро» у довгостроковій перспективі.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Показники	Економічний зміст
1	2
1. Валовий прибуток (збиток)	Різниця між чистим доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).
2. Прибуток (збиток) від операційної діяльності	Сума валового прибутку (збитку), інших операційних доходів за мінусом адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат.
3. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	Сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, доходу від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів за мінусом фінансових витрат, витрат від участі в капіталі, інших витрат.
4. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності	Різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування і податком на прибуток.
5. Чистий прибуток (збиток)	Сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного доходу за мінусом надзвичайних витрат і податків з надзвичайного прибутку.
Показники прибутковості (рентабельності) витрат, %	
6. Рентабельність (збитковість) виробничих витрат	Свідчить, яку суму валового прибутку (збитку) підприємство одержало в розрахунку на 1 грн. витрат, вкладених у формування собівартості.
7. Рентабельність (збитковість) продажу	Показує, скільки валового прибутку (збитку) надходить підприємству в кожній гривні чистого доходу (виручки) від реалізації продукції.
1	2
8. Рентабельність (збитковість) виручки від операційної діяльності	Визначається відношенням прибутку (збитку) від операційної діяльності відповідно до операційних витрат та чистого доходу від операційної діяльності.

9. Рентабельність (збитковість) витрат звичайної діяльності	Відношення прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування та цього ж фінансового результату після сплати податку на прибуток до витрат, що виникли в результаті звичайної діяльності.
10. Чиста рентабельність (збитковість) витрат звичайної діяльності	Відношення прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування та цього ж фінансового результату після сплати податку на прибуток до витрат, що виникли в результаті звичайної діяльності.
11. Загальна рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності	Відношення прибутку (збитку) від господарської діяльності та чистого прибутку (збитку) до загальної суми витрат господарської діяльності.
12. Чиста рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності	Відношення чистого прибутку (збитку) до загальної суми витрат господарської діяльності.
Показники рентабельності активів (капіталу)	
13. Загальна рентабельність (збитковість) капіталу (активів)	Визначається як відношення прибутку (збитку) від господарської діяльності до середньорічної вартості капіталу (майна).
14. Чиста рентабельність (збитковість) капіталу (активів)	Відповідно визначається як відношення чистого прибутку (збитку) до середньорічної вартості капіталу (майна).
15. Загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу	Відношення прибутку (збитку) від господарської діяльності до середньорічної вартості власного капіталу.
16. Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу	Визначається як відношення чистого прибутку (збитку) до середньорічної вартості власного капіталу.
17. Загальна рентабельність (збитковість) виробничих фондів	Показує, скільки одержано прибутку (збитку) від господарської діяльності на 1 грн. середньорічної вартості виробничих фондів.
18. Чиста рентабельність (збитковість) виробничих фондів	Визначається як відношення чистого прибутку (збитку) до середньорічної вартості виробничих фондів.
19. Коефіцієнт окупності виробничих витрат	Визначається як відношення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції

	до витрат, які формують собівартість реалізованої продукції, адміністративних витрат і витрат на збут.
1	2
20. Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	Характеризує співвідношення між чистим доходом (виручкою) від операційної діяльності і операційними витратами.
21. Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	Визначається як відношення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до витрат, які формують собівартість реалізованої продукції.
22. Коефіцієнт окупності витрат на збут	Визначається як відношення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до витрат, які формують собівартість реалізованої продукції.
23. Коефіцієнт окупності капіталу (активів) і власного капіталу	Показує, скільки підприємство одержало чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в розрахунку на 1 грн. Середньорічної вартості капіталу (майна) і власного капіталу.
24. Період окупності капіталу (активів) і власного капіталу, років	Характеризують відношення середньорічної вартості капіталу і власного капіталу до чистого прибутку.

Джерело: [3, с.316]

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	30 543	122 306
збиток	2293	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припискової діяльності після оподаткування	2303	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	30 543	122 306
збиток	2353	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I	2	3	4
Доходина (ущадка) необоротних активів	2400	-	-
Доходина (ущадка) фінансових інструментів	2403	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2413	-	-
Інший сукупний дохід	2443	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2453	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2353 та 2460)	2463	30 543	122 306

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I	2	3	4
Матеріальні витрати	2500	93 449	85 471
Витрати на оплату праці	2503	17 406	15 526
Відрахування на соціальні заходи	2510	3 892	3 401
Амортизація	2513	15 874	10 710
Інші операційні витрати	2520	1 201	50 253
Разом	2550	131 822	165 361

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2603	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2613	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

К. [підпис]
Г. [підпис]

[підпис] ПАВЛЕНКО МИХАЙЛОВИЧ

[підпис] СІДІВКА ОЛЕКСАНДР ВІТАЛЬЙОВИЧ